

SANOAT KORXONALARINI MODERNIZATSIYALASH ORQALI YANGI ISH O‘RINLARINI TASHKIL ETISH MEXANIZMI

Maxramqulova Kamola Tohir qizi
Osiyo xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda sanoat korxonalarini modernizatsiyalash orqali yangi ish o‘rinlarini tashkil etish mexanizmlari va ularni tajribada qo‘llash yo‘llari haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: modernizatsiya, korxonalar, ish aholi bandligi, mexanizm, milliy iqtisodiyot, raqobatbardoshlik, korxonalar personalari, iqtisodni erkinlashtirish, moddiy va moliyaviy resurslar.

Yurtimiz salohiyatining tobora yuksalib borayotgani, so‘nggi yillarda ishga tushirilgan yangi zamonaviy quvvatlar, ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmaning rivoji, tizimli ravishda amalga oshirilayotgan islohotlar va iqtisodiyotning erkinlashtirilishi mam lakatim izda yaratilgan nihoyatda qulay investitsiya muhiti iqtisodiy rivojlanishining yanada yuksakroq maqsadli k o ‘rsatkichlarini belgilash imkonini beradi. Mamlakatimiz har tomonlama rivojlanish yo‘lida shaxdam qadamlar bilan ilgarilab borar ekan, uning qadamlari rivojlanishning hamma jabhalarini qamrab olmoqda. Bu jabhalar faoliyati ko‘pincha korxonalar, tashkilotlarda olib boriladi. Hozirgi kunda mustaqil O‘zbekistonimizda ishlab chiqarishni rivojlantirishga alohida etibor berib kelinmoqda.

Sanoat tarmoqlarini isloh qilish, tarkibiy o‘zgartirish va diversifikatsiyalash dasturlarining amalga oshirilishi, moddiy-texnika bazasini mustahkamlanishi, respublika sanoat ishlab chiqarishining rivojlanishiga zamin yaratdi.

O‘zbekistonda iqtisodiyotni erkinlashtirishdan asosiy maqsad - ijtimoiy y o‘naltirilgan iqtisodiyotni samarali boshqarish tizimlarini shakllantirish asosida ishlab chiqarishni iste‘molchi xohish - irodasiga tomon burish, fuqarolarning iqtisodiy erkinligini ta‘minlagan holda mehnatsevarlikni, ijodkorlikni, tashabbuskorlikni, yuqori unumdorlikni rag‘batlantirish uchun ob‘yektiv sharoit yaratishdan iboratdir. Bu mexanizm bir tom ondan - mehnat, moddiy va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanishga imkon yaratsa, boshqa tomondan - ishlab chiqarishning moslashuvchanligini, iqtisodiy faoliyatga ilmiy - texnika taraqqiyoti yutuqlarini doimo qo‘llab borishni talab etadi. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarishni tashkil etishning vazifasi bo‘lib korxonalar, alohida tashkilotlarning xo‘jalik faoliyatini o‘rganish hisoblanadi, maqsadi bo‘lib esa oliy, o‘rta va quyi darajadagi bo‘lajak iqtisodchilarni, boshqaruvchi menejerlarni korxonalar ishlab chiqarish xo‘jalik faoliyatining ko‘nikmalarini o‘rgatishdan iborat. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarishni tashkil etish fanini chuqur o‘rganish talablam i, yosh avlodni ishlab chiqarish bilan aloqalarini mustahkamlashga, fanning ob‘yektini bo‘lmish korxonalar to‘g‘risida tushunchaga ega bo‘lishlariga olib keladi.

Iqtisodni erkinlashtirish sharoitida xalq farovonligini oshirish borasida iqtisod bilan bog'liq bo'lgan masalalar muhim o'rin egalladi. Ana shu iqtisodga asoslanib, ijtimoiy masalalarni hal qilish, davlatning tashqi hujumga qarshi himoya vositalari, faol tashqi siyosati sohalarida poydevor yaratiladi. Iqtisod, ijtimoiy ishlab chiqarish, taqsimot va ayirboshlash barcha bo'lg'inlarini qamrab oluvchi milliy iqtisodiyot kompleksini tashkil etadi. Bu kompleksda asosiy o'rin sanoat korxonalariga tegishlidir. Chunki u yerda bevosita ishlab chiqarish jarayoni amalga oshirilib, moddiy boyliklar yaratiladi.

Sanoatning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash, xomashyo va yarim tayyor mahsulotlarni qayta ishlashning zamonaviy texnologiyalarini joriy etish, jahon bozorida yuqori raqobatbardosh bo'lgan ishlab chiqarishlarni manzilli qo'llab-quvvatlanishi, ishlab chiqarishlar tarkibida qayta ishlash sanoatining ulushini oshishiga ko'maklashdi.

Mehnat bozori bevosita inson faoliyati bilan, inson kapitali ishlashi bilan bog'liq bo'lganligi uchun ham bozor iqtisodiyoti tarkibiy elementlari orasida muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun ham mehnat bozoridagi vaziyatning o'zgarishi, unda yuz berayotgan tebranishlar mamlakat iqtisodiyotiga bevosita ta'sir qiladi. Bu o'z navbatida mehnat bozorini rivojlantirish masalasining dolzarbligini shakllantiradi. Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va tarkibini yangilash ta'sirida esa buning ahamiyati yanada ortadi.

Aholining ish bilan oqilona bandligini ta'minlash va ishsizlikni kamaytirishning samarali mexanizmlaridan biri mehnat bozorini maqsadga muvofiq shakllantirish va rivojlantirish hamda uni tartibga solish hisoblanadi. By - ishchi kuchiga talab va taklif o'rtasidagi uzviy aloqalar va ziddiyatlarni hamda ular hamkorligining samaradorlik mezonlarini aniqlashga, ishchilarni kasb malakasini oshirishning asosiy yo'nalishlarini belgilashda hamda jonli mehnat resurslarini «ortiqcha» va ish joylari «taqchil» sharoitlarida ishchi kuchiga talab va taklifni makroiqtisodiy tartibga solishga pirovardida iqtisodiy, ijtimoiy va tashkiliy tadbirlarni maqsadga muvofiq ravishda ishlab chiqarishga samarali imkon beradi.

Tadbirlarni ishlab chiqish - sodir bo'layotgan jarayonlarni chuqur ilmiy tadqiq etilishini, mehnat bozori shakllantirilishi va rivojlantirilishining eng muhim muammolarini va ularni ijobiy yangi yo'llarini aniqlashni talab qiladi. Albatta ushbu yo'nalishdagi ishlarni yanada takomillashtirishda ishchi kuchi taklifi va unga bo'lgan talabni o'zida jamlagan mehnat bozorini rivojlantirish juda muhimdir. Bozor munosabatlari sharoitida mamlakatda yuz beradigan turli ijtimoiy, iqtisodiy, demografik hodisalar to'liq yoki qisman mehnat bozorida yuz berayotgan jarayonlarni aks ettiradi va u qayta ishlab chiqarish tizimida ham muhim rol o'ynaydi. Aynan mehnat bozorida ishchi kuchi oldi-sotdisi amalga oshadi, uning nafliligi va ahamiyati baholanadi. O'zbekiston Respublikasida shakllangan kuchli ijtimoiy siyosatga ko'ra, jamiyatning asosiy boyligi inson hisoblanadi va respublikamiz uchun mehnatga qobiliyatli aholining ish bilan bandligini oshirish bo'yicha muammoni xal qilishni eng samarali qurollaridan biri bo'lgan mehnat bozori tushunchasi, tarkibi, xususiyatlari, vazifalarini tadqiqot qilish va mehnat bozorining rivojlanishni boshqarish masalalarini o'rganish katta ilmiy-amaliy ahamiyatga egadir.

Aholini ish bilan ta'minlash inson ijtimoiy rivojlanishining eng muhim jihatlaridan biri bo'lib, u mehnat masalalari bilan bog'liq muammolarni hamda mehnatga bo'lgan taklif va talablarni qondirish yo'llarini ochib beradi. Ish bilan bandlik kishilarning ish joylari qayerdaligidan qat'i nazar, ijtimoiy foydali mehnatda qatnashish yuzasidan o'zaro kirishadigan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlaridir. Ish bilan bandlik munosabatlari, mehnatga layoqatli kishilarning qanchasi va qay darajada ijtimoiy foydali mehnatda qatnashishini ko'rsatadigan ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichdir. Aholining ish bilan bandlik toifasi faqat iqtisodiy komponentlar bilan cheklanmaydi. Ish bilan bandlik, avvalo, ijtimoiy munosabatlardir. Shu bois qandaydir azaliy, bevosita yuzaga kelgan hodisa sifatidagi ijtimoiylik uning asosiy xususiyati hisoblanadi. Ish bilan bandlik ijtimoiy-iqtisodiy hodisa sifatida namoyon bo'lar ekan, uni quyidagicha ta'riflash mumkin. Ish bilan bandlik – fuqarolarning qonun hujjatlariga zid kelmaydigan o'z shaxsiy va ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish bilan bog'liq, ularga ish haqi yoki mehnat daromadi keltiradigan faoliyatdir

Iqtisodiyotning sifat jihatidan oldingisidan farq qiluvchi har bir rivojlanish bosqichi uchun ish bilan ta'minlashning muayyan modeli mos keladi, chunki uning asosiy xususiyatlari jamiyat faoliyatining muhim jarayonlarini ochib beradi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, jamiyat muammolari ichida insonning shaxsi va talabehtiyojlarini hisobga olmasdan hal qilishga urinish omadsizlikka mahkum etadi. Shuning uchun avvallari olimlar ish bilan bandlik muammolarini ko'rib chiqayotganlarida asosan, uning iqtisodiy jihatlariga e'tibor bergan bo'lsalar, keyingi paytda ish bilan bandlikning ijtimoiy jihatlari to'g'risida tobora ko'proq gapirilayotganligi bejiz emas.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot Strategiyasi.
2. S.N. Yuldasheva Sanoat korxonalarida ishlab chiqarishni tashkil etish. O'quv qo'llanma. 2020-y.
3. Q.X. Abdurahmonov, N.T. Shoyusupova Aholi ish bilan bandligi. O'quv qo'llanma. 2011-y.
4. F.F. Narzulloyeva "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida iqtisodiy bilimlarni rivojlantirishning pedagogik zaruriyat". 2023-y